

V knjigi se pojavi kakšna faktografska nenatančnost, kar pa je zanemarljivo. Njena velika vrednost je, kot že omenjeno, v dokumentarnosti in izredno bogatem slikovnem gradivu iz avtorjevega zasebnega arhiva. Avtorjevo pripovedovanje je zelo informativno, zanimivo, pogosto slikovito in tudi hudo-mušno. V bogati petdesetstranski prilogi ob krasnih družinskih fotografijah izstopa prepis zaporniškega dnevnika Christophovega očeta Johanna Josefa ml. iz zaporov na Ptuj in v Mariboru na sedemnajstih straneh. Dnevnik, voden med 6. julijem in 11. oktobrom 1945, mu je po avtorjevih besedah pri vizitacijah uspelo skriti tako, da je štirikrat preložen majhen zvezek spravil med ortopedskim vložkom in čevljem. Pri tem je zanimivo, da ne gre le za kratke opise dogajanja, ampak tudi za besedila, ki v prepisu zavzemajo polovico A4 strani in več (na primer vpisi s 24. julija, 2. avgusta, 5. avgusta, 8. septembra). Originalni vpisi so bili sicer zabeleženi z drobno pisavo. V prilogi knjige najdemo tudi opis pridržanja njegove matere Marie Magdalene julija 1945 na gradu Ptuj in vožnje z drugimi ujetniki v taborišče na gradu Hrastovec, še ene nekdanje posesti Herbersteinov. Zadnjo stran priloge zavzema opis plemiškega grba rodbine Herberstein.

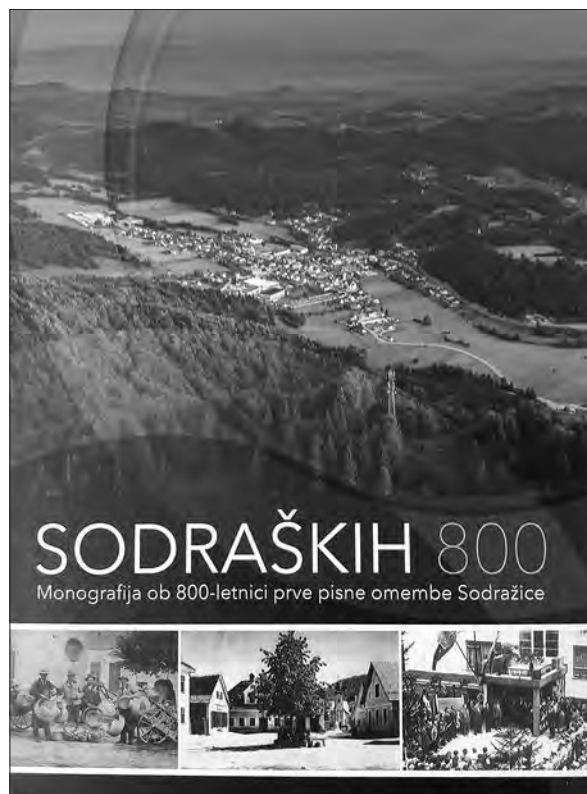
Knjiga je dragocen dokument sodobne zgodovine, zlasti usode določenih posameznikov v času med obema vojnama in po drugi svetovni vojni. Zelo redko avtorji omogočijo tako podroben vpogled v zasebno družinsko življenje. Samo želimo si lahko, da bi bilo na voljo še več podobnih publikacij.

Matjaž Grabornik

Sodražskih 800. Monografija ob 800-letnici prve pisne omembe Sodražice (ur. Ludvik Mihelič). Sodražica: Občina, 2020, 919 strani.

Sodražani se zanimajo za svojo zgodovino, jo poznajo in so nanjo ponosni. Pred leti sem imel priložnost, da sem se v Kaliforniji srečal z duhovnikom Vladimirjem Kozino (1919–2014), ki je bil doma iz Zapotoka in se je po tragični izkušnji med drugo svetovno vojno s preživelimi člani družine ob koncu vojne umaknil v begunstvo. Svoj novi dom je našel v nadškofiji San Francisco. Zelo zavzeto je spremljal dogajanje v domači Sodražici in bil doma ne le v njeni zgodovini, temveč tudi v najnovejšem času. Vsako novico o kraju, ki jo je našel v tisku iz Slovenije ali izseljenstva, je hranil z največjo pozornostjo in si temeljito zapomnil okoliščine, kako jo je pridobil. Vesel je bil dobrih novic. Napisal je vrsto zgodovinskih prispevkov in bil na sploh poznan kot pišoč človek. V

kalifornijskem mestu Stockton je bil priimek Kozina dobro poznan. Ime kraja Sodražica je v svet pone-sla francoska pisateljica Danièle Gatti, ki je opisala življenje Marije Kozina (1905–1996), Vladimirjeve sestre. Leta 2003 je izšla monografija Polone Vesel Mušič *Magdalena, fara naša*, ki je predstavila župnijo Sodražica, to je predvsem cerkvene dejavnosti in ustanove v kraju. Objavljena so bila še nekatera dela. Zanimanje za Sodražico je nesporno močno in živo. Tokrat je pozornost namenjena zajetni monografiji, ki je izšla v založbi občine Sodražica, in predstavlja celovit pogled na kraj, ustanove v občini in ljudi, ki so pisali razgibano zgodovino od 7. aprila 1220, to je od prve znane omembe kraja.

Zastavljeni koncept je narekoval, da je bil v pripravi besedil uporabljen multidisciplinarni pristop, pri katerem je bilo treba najti ustrezno sorazmerje med posameznimi vsebinskimi sklopi, ki so razdeljeni na deset poglavij. To je prineslo raznoliko vsebino, kjer imajo posamezni vidiki temu primerne poudarke. Če je večja pozornost na preteklosti kraja in ljudi, je to zato, da bi jo bolje poznali in da bi bila »navdih za sedanjost in prihodnost« (kot zapiše urednik v uvodniku). Uvodno poglavje je namenjeno orisu naravnogeografskih značilnosti občine Sodražica ter rastlinstvu in živalstvu na njenem ozemlju; o tem spregovorita dva avtorja. Pod skupnim naslovom poglavja Zgodovinski mejniki so predstavljena izbrana zgodovinska obdobja, ki imajo svoje začetne mejnike v arheoloških sledovih, temu sledi predstavitev obdobja fevdalizma (pečat kraju so daljše obdo-

bje dajali turški vpadi), kakor ga je mogoče razbrati v ohranjenih listinah, urbarjih in drugih virih, gospodarske dejavnosti v kraju in njegovem širšem zaledju (pomemben izraz tega so bili redni krajevni sejmi).

Obsežno poglavje se zaključuje z okvirno predstavitvijo dogajanja, ki sta ga v kraj prinesli prva in druga svetovna vojna; pri tem je zgovoren podatek o žrtvah druge svetovne vojne in revolucije. Morda bi si bralec, ki ne prihaja iz Sodražice in je kaj prebral o Kozinovi družini, o odstranjevanju Romov in o revolucionarni oblasti, ki se je v »osvojenem«¹ Sodražici izkazala spomladi in poleti 1942, želel izvedeti še kaj več, a to bi verjetno preseglo začrtovani koncept. Zgodovini občine Sodražica kot takšne je namenjeno tretje poglavje. Orisan je njen obseg in delovanje v času Avstrije in Jugoslavije (od 1872 do 1947), ukinitve občine leta 1960, njena obnovitev v letu 1998 in dejavnosti v času obhajanja uglednega jubileja. Samostojna občina in njeno vodstvo so v polni meri pokazali interes za razvoj kraja in dosegli uspehe, ki že sodijo v zgodovino kraja.

Močan pečat življenju kraja so v preteklosti dajale cerkvene ustanove, ki so bile prvotno del velike ribniške župnije. Razprave s tega področja je pripravilo sedem avtorjev. Obsežen prispevek oriše zgodovino župnije Sodražica od ustanovitve vikariata do poznih osemdesetih let 18. stoletja. Druga razprava je namenjena pregledu delovanja vikariata Sodražica od prehoda iz goriške v ljubljansko nadškofijo do povzdignjenja v samostojno župnijo (za čas od 1787 do 1862). Arhivski drobci župnije Sodražica govorijo o obdobju od 1862 do konca druge svetovne vojne. Zadnji prispevek o župniji pa zariše utrip delovanja župnije od konca vojne do sedanjega časa. Posebna pozornost je namenjena še župniji Gora nad Sodražico; o tem govorita dve razpravi. Gora je bila sprva podružnica župnije Ribnica, nato Sodražice in je leta 1909 postala samostojna župnija. V letu 2020 je ponovno postala podružnica župnije Sodražica. Na ozemlju župnije (in občine) Sodražica ima izvirno mesto Nova Štifta, ki že od svojih začetkov velja kot romarsko, duhovno in turistično središče; oskrbujejo ga člani frančiškanske skupnosti. Gotovo bi se na tem mestu, med drugim, dalo še kaj povedati o bogatem delovanju cerkvenih bratovščin in drugih združenj, tako značilnih za čas do konca druge svetovne vojne in o njihovem zatrtju.

V poglavju Šolstvo in zdravstvo so trije avtorji pozornost namenili pregledu zgodovine šolstva na ozemlju občine Sodražica. Besedila nam predstavijo začetke organiziranega izobraževanja v okviru župnije Ribnica in nato v Sodražici (prva javna šola je bila ustanovljena leta 1793, nato ponovno 1814), delovanje nedeljske šole v Sodražici in na Gori in gradnjo prvega šolskega poslopja (1861). Podrobneje je orisano delovanje šole v Sodražici med letoma 1869 in 1945 in nato osnovno šolstvo, nižja gimnazija in vrtec v kraju po drugi svetovni vojni. Predstavljeni sta

tudi osnovni šoli (po letu 1963 podružnični) na Gori in pri Sv. Gregorju. Pogled v zgodovino zdravstvene oskrbe v kraju pokaže širši kontekst razvoja medicine in nastanek zdravstvene postaje ter lekarne v kraju.

Zanimivo dopolnitev predstavitev kraja, ob primerjavi z drugimi podobnimi publikacijami, predstavlja poglavje, ki je naslovljeno Kraji in ljudje. Tu se najprej srečamo z etimologijami krajevnih imen v občini Sodražica; prispevek je delo štirih avtorjev. Sledi pregled prebivalstvenih in poselitvenih značilnosti občine Sodražica ter etnološka podoba Sodražice in njenega zaledja v 20. stoletju. Vključeni so orisi posameznih obrti, značilnih za ta del Slovenije. Izvirna obogatitev monografije je še pregled bajeslovnega izročila v folklornem pripovedništvu območja današnje občine Sodražica, ki slikovito prikaže bogastvo tega dela kulturnega izročila.

Temelj vseh razsežnosti vsakodnevne življenja je bilo v preteklosti in je še danes uspešno gospodarstvo. Temu vidiku je namenjeno posebno poglavje, ki so ga pripravili trije avtorji. Spoznamo značilnosti razvoja kmetijstva na področju občine Sodražica v času, ko je bila ta gospodarska panoga osnovna oblika gospodarskega življenja in je narekovala vsakodnevni utrip. Sledi predstavitev podjetij in obrtniških dejavnosti v občini Sodražica do druge svetovne vojne in nato še oris gospodarskega razvoja Sodražice po drugi svetovni vojni. Gospodarstvo je bilo vselej močno odvisno od širših družbenih in političnih razmer, vendar je na veliko načinov posegalo v življenje vsakega prebivalca kraja. Neustrezne gospodarske razmere so marsikoga spodbudile, da se je odločil za odhod po svetu; izseljevanje je tudi Sodražici dalo pečat.

Pomembna obogatitev monografije je poglavje, ki govori o likovni umetnosti in glasbi na ozemlju občine Sodražica. Temeljito so orisana cerkvena poslopja (Nova Štifta, župnijska cerkev Marije Magdalene v Sodražici, podružnični cerkvi sv. Marka v Zapotoku in Marije Snežne na Gori), romarski shodi in druge sestavine sakralne umetnosti. Predstavljeni so likovni ustvarjalci danes. Pozornost je namenjena glasbeni dejavnosti na tleh občine. Tu spoznamo pomembne mejnike glasbe, mesto orgel in zvonov ter glasbene skupine in društva, ki so delovala v raznih časovnih obdobjih. Svoje mesto najde še ljudska glasba v Sodraški dolini in kratki orisi uglednih glasbenih ustvarjalcev.

Zanimivi del monografije je predstavitev društvene življenja v Sodražici, na Gori in v drugih krajih. Srečamo se z društvi gasilcev, ki jih je imela vsaka vas, s telovadnimi in športnimi društvi, strelskimi društvom in mažoretami, glasbeno-instrumentalnimi skupinami, s krajevno organizacijo Rdečega križa in župnijsko Karitas, društvom motoristov, društvom ljubiteljev čebel, ribiško in lovsko družino, krajevno borčevsko organizacijo, združenjem veteranov vojne za Slovenijo, policijsko-veteranskim društvom Sever,

turističnim društvom, društvom upokojencev, klubom Kresnička in mladinskim klubom. Da so številna združenja poskrbela za ohranjanje spomina, nam spregovorijo tako besedila kot slikovno gradivo.

Svojevrstna obogatitev in neke vrste priročnik za spoznavanje krajevne zgodovine je biografski leksikon Sodražanov. V besedi in sliki je upodobljenih prek trideset posameznikov, ki so s svojim življenjem in delom pustili v zgodovini kraja trajno sled ali pa ponesli ime kraja v široki svet. Izbrani so z zelo raznolikih področij, kakor pač je raznoliko življenje v kraju. Izbira in vprašanje meril za uvrstitev sta seveda vedno lahko podvrženi kritiki, vendar je treba dati prav avtorjem in uredniškemu odboru, ki so se odločili za takšno izbiro in sprejeti njihove utemeljitve.

Dosežek je bilo zbrati toliko sodelavcev, usklajevati njihove prispevke in različne interese. Ker je šlo za strokovnjake z vrste znanstveno-raziskovalnih področij, ki pri svojem raziskovalnem delu uporabljajo različne pristope, je bilo potrebno vsaj določeno usklajevanje in prilagajanje, kar je nujno pripomoglo k popuščanju in vsaj v določeni meri k prevladi že uveljavljenih pogledov. Čeprav je šlo med sodelavci tudi za poznavalce, med katerimi nekateri utirajo šele začetne korake in imajo med svojimi nalogami zelo različne interese, in drugimi, ki živijo za zna-

nost, so skupaj napisali zanimivo zgodbo. Avtorji so pri pripravi besedil upoštevali dosedanje literaturo in dognanja, s pomočjo virov pa jih poglobili in nadgradili. V določeni meri gre za prevlado že uveljavljenih pogledov na dogajanje v kraju, zlasti če imamo pred očmi sredino 20. stoletja. V nekaterih segmentih pa so kljub vsemu vidni novi pristopi, za katere je značilna odprtost in zato ne gre le za ponavljanje že potrjenih dejstev in informacij, temveč za upoštevanje novih dognanj in interpretacij. Izvirni pričevalni pomen imajo poleg besedila številne ilustracije, grafiki, fotografije in zemljevidi, ki niso zgolj ilustracija pisanega beseda, temveč imajo vrednost sami zase. Obogatitev so seznami virov, literature in pojasnjevalne opombe.

Priprava in izdaja obsežne monografije je podvig za mlado občino in njeno vodstvo in za to zaslužijo vse priznanje in pohvalo. Knjiga ni le »prispevek za poznavanje in ohranjanje naše dediščine«, kot zapiše župan v spremni besedi, temveč bo poskrbela za promocijo kraja in njenih pobudnikov in je spomenik *aere perennius*. Angleški povzetki bodo pomagali, da bo bogata vsebina vsaj deloma dostopna tudi bralcu, ki ni večč slovenskega jezika.

Bogdan Kolar